

**Yetişkinliğe Geçiş Döneminde Anneye Bağlanma Ve Özerk Eylemde
Bulunmanın Kişilik Özellikleri Üzerindeki Etkisi**

Hasan ATAĞ¹

Özet

Literatürde anneye bağlanma, özerk eylemde bulunma ve kişilik özelliklerinin ilişkisini inceleyen bir araştırma bulunmamaktadır. Bu değişkenleri birlikte bir model içinde ele almak, bu üç değişkenin ilişkilerinin yönü ve gücü hakkında bilgi vereceği gibi, ilgili literatüre de katkı sağlayabilir. Bu çalışmanın temel amacı, anneye bağlanma ve özerk eylemde bulunmanın kişilik özellikleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu betimsel ve nedensel karşılaştırmalı araştırmada, katılımcılar Kırıkkale Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma grubunda 19-26 yaş arası 276'sı (% 52,4) kadın, 224'ü (% 47,6) erkek olmak üzere toplam 508 öğrenci yer almıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 22,6 (Ss: ±2,8)'dir. Araştırmada, Anneye Bağlanma Ölçeği, Çok Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği ve On Maddeli Kişilik Ölçeği kullanılmıştır. Veriler analiz edilirken frekans ve yüzde analizi ve path modeli analizi kullanılmıştır. Bulgular yetişkinliğe geçiş döneminde, anneye bağlanma ve özerk eylemde bulunmanın kişilik özelliklerini yordadığını ve özerk eylemde bulunmanın anneye bağlanma ile kişilik özellikleri arasında aracılık rolünün olduğunu göstermiştir. Anneye sağlıklı bağlanma yumuşakbaşlılık, duygusal açıdan dengeli olma ve özerk eylemde bulunma puanlarını artırırken; dışadönüklük, sorumluluk ve deneyime açıklık puanlarını azaltmaktadır. Kişinin özerk eylemde bulunması ise, sorumluluğu, duygusal açıdan dengeliliği, deneyime açıklığı ve dışadönüklüğü azaltırken; yumuşak başlılığı artırmaktadır. Bu çalışmanın bulgularının genel olarak ilgili literatürle uyumlu olduğu; ancak bazı bulguların literatürle uyumlu olmadığı ifade edilebilir ve bu farklılıklar Türk kültüründen kaynaklanıyor gibi görünmektedir.

Anahtar Kelimeler

Anneye bağlanma
Özerk eylemde bulunma
Kişilik
Beş-faktör kuramı

**The Effects Of Maternal Bonding, And Agency On Personality Traits
In The Process Of Transition To Adulthood**

Abstract

In the literature, there have been no researches examine the relationship of personality, maternal bonding, and agency. Handling together these variables in a model may provide the direction and power of the relationships of these three variables; may contribute to the literature, too. The main purpose of this study was to examine the effects of bond to

Keywords

Maternal bonding
Agency
Personality
Five-factor theory

¹ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, sternum_001@hotmail.com

mother and agency on personality traits. In this descriptive and causal comparative study, participants were composed of students who are studying at the University of Kirikkale. Participants were between the ages of 19-26 and 276 (52.4%) of them were women, 224 (47.6%) of them were male, for a total of 508 students. The average age of the participants was 22.6 (SD: \pm 2.8). In this research, Maternal Bonding Inventory, Multi-Measure Agentic Personality Scale, and Ten-Item Personality Inventory were used to gather data. In data analysis frequency and percentage analysis and path model analysis were utilized. The findings showed that bond to mother and agency predicted personality traits in the period of transition to adulthood, and agency had a mediating effect between bond to mother and personality traits. Healthy maternal bonding increased the points of emotional stability, agreeableness and agency; however, it decreased the points of openness to experience, conscientiousness, and extraversion. Agency also increased the points of agreeableness, while it decreased the points of emotional stability, openness to experience, conscientiousness, and extraversion. It can be emphasized that the findings of this study, in general, were compatible with the literature; however, some of the findings did not comply with the literature and these differences seem to root in the Turkish culture.

GİRİŞ

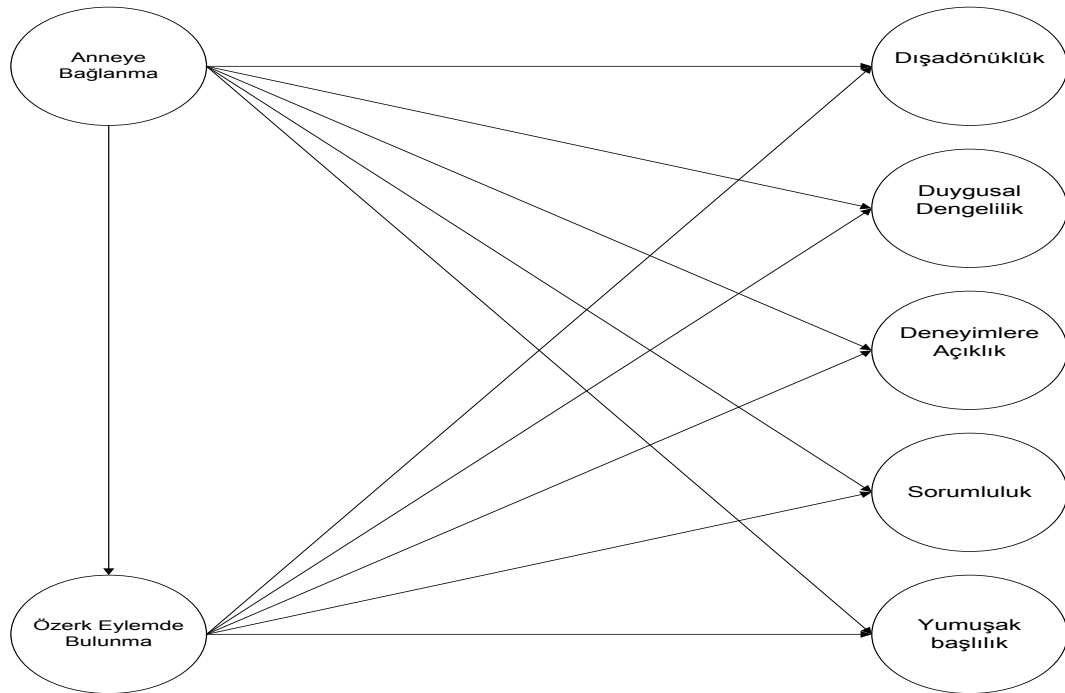
Bağlanma terimi, bebeklerle anababaları ya da bakım verenler arasında kurulan, duygusal olarak olumlu ve yardım edici bir ilişkinin varlığını ifade eder (Ainsworth, 1997). Erken çocukluk döneminde anababa-çocuk ilişkilerinin kişinin gelişimini, sonraki yıllarda diğer bireylerle ilişkilerini ve psikolojik uyumunu etkilediği konusunda genel bir kabul vardır ve bu kabulü ortaya koyan ilk ve en önemli kanıtlar Bowlby'nin (1982) araştırma sonuçlarıdır. Çocuklar fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının ne ölçüde karşılandığına bağlı olarak, temel güven ya da güvensizlik duygusu ve anababalarından aldıkları ilgiye bağlı olarak da yakınlık kurabilme kapasitesi geliştirirler (Gerslma ve ark., 2000). Ayrıca, Rohner (1975) tarafından geliştirilen Anababa Kabul-Ret kuramının kişilik alanı, anababa kabul/reddinin kişilik üzerindeki belirleyici etkilerini ve psikolojik sonuçlarını göstermiştir. Anababaya bağlanmayla ilgili literatür incelendiğinde, genel olarak kimlik, özerklik ve yetişkin bağlanma stilleri gibi konularla ilişkisinin çalışıldığı (Kroger, 1998; Schwartz, 2005; Reich & Siegel, 2002; Kennedy, 1999; Grotevant & Cooper, 1985) ve bu çalışmalarda genel olarak anne çocuk ilişkisinin duygusal açıdan olumlu kabul edici yaklaşımının, çocuğun davranışlarını etkilediği de görülmüştür.

Yetişkinliğe geçiş dönemi boyunca, bireyler anababalarına daha az bağımlı olmaya başlarlar ve bağımlıktan özerkliğe yönelim süreci başlar. Özerk eylemde bulunma (kendi başına davranma ya da eylemlilik), bir bireyin kendi gelişiminde aktif olarak rol almasını, kendi seçimlerini yapmasını ve bu seçimlerin sonuçlarını kabul etmesini içeren bir kavramdır (Emirbayer & Mische, 1998; Cote, 2002). Cote (1997), eylemliliğin işlevsel tanımını "benlik saygısı, yaşam amaçları, öz yeterlilik ve iç denetim odağından oluşan bir yapı" olarak yapmıştır. Literatürde, anababaya sağlıklı bağlanma ile eylemlilik arasında pozitif bir

ilişki olduğunu gösteren bazı araştırmalar (Cote, 1997; 2002; Cote & Schwartz, 2002; Atak, 2010) vardır ve genel olarak sonuçları birbiriyle uyumludur.

Yaşamın ilk yıllarında anababaya güvenli bağlanma geliştirmesi, kişilik gelişimi için de önemlidir (Kenny & Gallagher, 2002). Kişilik, bir bireyi diğerlerinden ayıran örgütlenmiş bilişsel, duyuşsal ve davranışsal özellikler bütünüdür (Atkinson ve ark., 1999). Aşırı koruyucu, reddedici, cezalandırıcı ya da tutarsız anne baba tutumları ise çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkileyebilir (Berzonsky, 2003). Kişilik kuramlarından beş faktör modeli, dışa dönüklük-içe dönüklük, yumuşak başlılık-hırçınlık, sorumluluk-dağınıklık, duygusal denge-dengesizlik ve deneyime açıklık/zeka ya da gelişmemişlik olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır (McCrea & Costa, 1998). Hem Türkiye’de hem de yurtdışında kişilikle ilgili literatüre bakıldığında, kişilik ile daha çok stresle başa çıkma, iş doyumu, tükenmişlik, öznel iyi oluş, çatışma çözme, yetişkinlikte bağlanma ve psikopatoloji ilişkisini incelendiği görülmektedir (Costa & McCrae, 1980; Diener & Lucas, 1999; Wilson & Gullone, 1999; Furnham & Cheng, 1999; Francis & Katz, 2000; Aslan, 2008). Alanyazın taramasında, hem Türkiye’de hem de yurtdışında, özerk eylemde bulunma, kişilik özellikleri ve anababaya bağlanmayı bir arada inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu değişkenleri birlikte bir model içinde ele almak, bu üç değişkenin ilişkilerinin yönü ve gücü hakkında bilgi vereceği gibi, ilgili literatüre de katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, yetişkinliğe geçiş sürecindeki bireylerin anneye bağlanma ve özerk eylemde bulunma düzeylerinin kişilik özellikleri üzerindeki yordayıcılıklarının araştırılmasıdır.

Hipotez modelde anneye bağlanma ve özerk eylemde bulunmanın, kişilik özelliklerini yordama güçleri incelenmiştir. Modele göre, anneye bağlanma ve özerk eylemde bulunma, kişilik özelliklerini doğrudan yordamaktadır. Ayrıca, modelde anneye bağlanma ile kişilik özellikleri arasında özerk eylemde bulunmanın aracılık etkisinin olduğu kabul edilmiştir. Hipotez model aşağıda Şekil 2’de sunulmuştur. Bu bağlamda, aşağıdaki hipotez model kurulmuştur;

Şekil 1. Hipotez Model

Hipotez modele ait parametreler aşağıda sunulmuştur;

1. Anneye bağlanmanın özerk eylemde bulunma üzerindeki doğrudan etkisi anlamlıdır.
2. Anneye bağlanmanın kişilik özellikleri üzerindeki doğrudan etkileri anlamlıdır.
3. Özerk eylemde bulunmanın kişilik özellikleri üzerindeki doğrudan etkileri anlamlıdır.
4. Özerk eylemde bulunmanın, anneye bağlanma ile kişilik özellikleri arasındaki aracılık etkisi anlamlıdır.

YÖNTEM

Bu betimsel ve nedensel karşılaştırmalı (causal comperative) araştırmada, veriler farklı yaşlardaki bireylerden elde edilmiş ve kesitsel araştırma düzeni kullanılmıştır.

Katılımcılar

Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemiyle seçilen ve Kırıkkale Üniversitesi'nde eğitim almakta olan 508 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılım ölçütü olarak "yetişkinliğe geçiş döneminde (19-26 yaş aralığı) olmak (Atak & Çok, 2007)" esas alınmıştır. Bu ölçüt bağlamında, araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçları 572 katılımcıya uygulanmıştır. Veri analizleri öncesi, katılımcıların veri toplama araçlarına verdikleri yanıtlar gözden geçirilmiş ve ölçek maddelerinin en az % 5'ini boş bırakan ya da merkeze kayma hatalarının gözlemlendiği toplam 64 kişi veri setinden çıkarılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 22,6 (Ss: $\pm 2,8$)'dır. Katılımcıların çeşitli değişkenlere göre dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet, yaş grubu ve anne eğitim durumuna göre dağılımı

Değişken	Düzy	N	%
Cinsiyet	Erkek	242	47,6
	Kadın	266	52,4
Yaş Grubu	19-20	102	20,1
	21-23	234	46,1
	24-26	172	33,9
Medeni Durum	Bekar	426	83,9
	Evli	82	16,1
Anababa Olma Durumu	Hayır	433	85,2
	Evet	75	14,8
Algılanan SED	Düşük	165	32,5
	Orta	232	45,7
	Yüksek	111	21,9
Annenin Eğitim Durumu	Ortaokul ve altı	301	59,3
	Lise	144	28,3
	Üniversite	63	12,4
Toplam		508	100,0

Veri Toplama Araçları

Anneye bağlanma

Anneye bağlanmayı ölçmek için 25 maddeden ve iki faktörden (ilgi ve kontrol/aşırı koruma) oluşan, Parker ve ark. (1979) tarafından geliştirilen ve Kapçı ve Küçüker (2006)

tarafından Türk kültürüne uyarlanan Anababaya Bağlanma Ölçeği-ABBÖ kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe formu, ilgi ve kontrol/aşırı koruma olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan anlayışlı ve kabul edici olarak algılanan anneyi, düşük puan ise soğuk ve reddedici olarak algılanan anneyi temsil etmektedir.

Kendi başına davranma

Kendi başına davranmayı ölçmek için ve Cote (1997) tarafından geliştirilen 15 maddeli ve 4 alt faktörü olan (yaşam amaçları, öz-saygı, iç denetim odağı, öz-yeterlilik) ve Atak, Kapçı ve Çok (2013) tarafından Türk kültürüne uyarlanan Çok Yönlü Eylemliliği Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek bir eylemliliği, düşük puan ise kendi başına davranmamayı temsil etmektedir. Ölçeğin Türkçe formu (Atak, Kapçı ve Çok, 2013), uyarlanırken 19-25 yaş aralığında 410 katılımcıya (% 45,8'i erkek, % 54,2) uygulanmıştır. Açımlayıcı (4 faktör ve 15 madde; açıklanan varyans % 57,43) ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları (X^2/sd : 3,11, GFI .94, AGFI .92, CFI .93, NFI .91, NNFI .92, RMR.06 ve RMSEA .05) ölçeğin Türk kültüründe geçerli bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir. İç tutarlılık (yaşam amaçları .72, öz-saygı .76, iç denetim odağı .74, öz-yeterlilik .73 ve ölçeğin tümü .81) ve test-tekrar test yöntemine dayalı güvenilirlik analizleri sonuçları da (yaşam amaçları .88, öz-saygı .86, iç denetim odağı .92, öz-yeterlilik .83 ve ölçeğin tamamı .87), ölçeğin yeterli düzeyde güvenilir olduğunu göstermiştir.

Kişilik özellikleri

Kişiliği ölçmek için Gosling (2003) tarafından geliştirilen ve Atak (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanan On Maddeli Kişilik Ölçeği-OMKÖ kullanılmıştır. Ölçek deneyime açıklık, sorumluluk, dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik olmak üzere beş büyük kişilik özelliğini ölçmektedir. Ölçekten toplam puan alınamamakta ve bir bireyde hangi kişilik özelliğinin daha baskın olduğunun ortaya konulması için Ward'ın hiyerarşik küme analizi yöntemi kullanılmaktadır. Bu ölçeğin uyarlama çalışmasında, 18-25 yaş aralığında toplam 420 genç katılmıştır. Dil geçerliği (0,92-0,97 arasında değişen korelasyonlar), açımlayıcı (5 faktör ve 10 madde; açıklanan varyans % 65,21) ve doğrulayıcı (X^2/sd : 2,20, GFI .95, AGFI .92, CFI .93, NNFI .91, RMR.04 ve RMSEA .03) faktör analizi sonuçları, madde analizi ve ölçüt dayanlı geçerlik sonuçları önerilen beş-faktörlü modelin Türk gençlerinde uygunluğunu desteklemektedir.

Verilerin Analizi ve Süreç

Katılımcıların demografik özelliklerinin analizinde frekans ve yüzde analizi; anneye bağlanma-özerk eylemde bulunma-kişilik modelini test etmek için path modeli analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 15,00 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) ve LISREL 8,71 programları kullanılarak yapılmıştır. Verilerin analiz edilmesinde güven aralığı % 95 olarak alınmıştır. Araştırmada veriler, bireysel uygulama ve grup uygulaması şeklinde toplanmıştır. Veriler toplanırken gönüllülük ilkesi esas alınmış, katılımcılara öncelikle araştırmanın amacına yönelik kısa bir bilgi verilmiş ve ardından araştırmaya katılmak isteyen katılımcılara ölçekler verilmiştir. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir. Ölçeklerin uygulanması 15-20 dakika arasında değişmiştir. Bu çalışmada klinik olmayan örneklemden ve sadece ölçekler aracılığı ile veri toplandığı için etik kurul onayına ve klinik olmayan örneklemden ve sadece ölçekler aracılığı ile veri toplandığı için hasta onamına ihtiyaç duyulmamıştır.

BULGULAR

Bu bölümde öncelikle betimsel istatistikler, ardından model analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Betimsel İstatistikler

	\bar{X}	Ss
Özerk Eylemde Bulunma	51,91	6,38
Anneye Bağlanma	40,76	6,07
Dışadönüklük	8,37	2,08
Yumuşakbaşlılık	9,31	2,60
Sorumluluk	8,80	4,87
Deneyime açıklık	8,18	2,68
Duygusal dengelilik	7,69	2,42

Model Analizi

İlk aşamada model analizi için gereken sayıtlar incelenmiş (tek ve çok yönlü aykırı değer analizi, değişkenler arasında çoklu-doğrusallığın olmaması, değişkenlerin eğiklik ve basıklık katsayıları, multivariate normal dağılım gösterip göstermedikleri ve doğrusallıkları ve varyansların eşitliği sayıtları, örneklemin parametre sayısına bölümünün 10'dan büyük olması gibi) ve bu sayıtların karşılandığı görülmüştür.

Analizin ikinci adımında, hipotez model test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, modelde yer alan değişkenlerin birbiriyle ilişkisiz olduğunu öngören bağımsızlık modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2_{12} = 48,32; P = .02$). Bağımsızlık modeline ilişkin uyum katsayısının çok yüksek bir değere sahip olması, veri setinden elde edilen varyans-kovaryans matrisinin test edilmeye uygun olduğunu, başka bir ifade ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında yeterli düzeyde bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Değişkenler arasındaki korelasyonlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Değişkenler arasındaki korelasyonlar

	Özerk Eylemde Bulunma	Anneye Bağlanma	Dışadönüklük	Yumuşakbaşlılık	Sorumluluk	Deneyime açıklık	Duygusal dengelilik
Özerk Eylemde Bulunma	1	,15*	-,10	,10	-,11	-,09*	-,12
Anneye Bağlanma		1	-,12	,21**	-,11	-,10	,13

Dışadönüklük	1	,041	,157*	,163**	,188**
Yumuşakbaşlılık		1	-,004	-,048	-,047
Sorumluluk			1	,045	,155*
Deneyime açıklık				1	,137*
Duygusal dengelilik					1

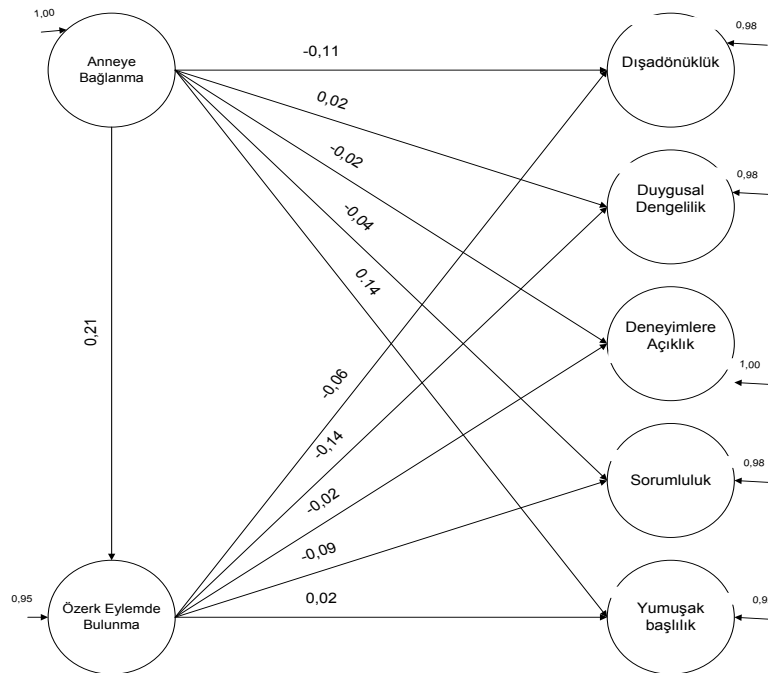
Hipotez modelin uyum katsayıları hesaplanırken, Yuan-Bentler modeli kullanılmış ve bulguların sunumunda parametre tahminlerine ilişkin kuvvetli (robust) kestirim değerleri verilmiştir. Yuan-Bentler $\chi^2_{10} = 32,90; P < .05$ olarak bulunmuştur. Bundan hareketle, bağımsız model ile karşılaştırıldığında, önerilen modelin önemli ölçüde çok daha yüksek uyum katsayılarına sahip olduğu ve veri setinde yer alan değişkenler arasındaki değişimi açıklamada yeterli olduğu ifade edilebilir. Tablo 2' de, test edilen modele ilişkin iyilik uyum sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Modele ait genel iyilik uyum katsayıları

Model	χ^2	sd	NFI	AGFI	NNFI	CFI	IFI	RFI	RMR	RMSEA	$\Delta\chi^2$
Bağımsızlık Modeli	48,32	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Model 1 (Hipotez Model)	32,90	10	.92	.96	.95	.99	.99	.93	.04	.06	9.60**

**p < .05

Tablo 2'de de görüldüğü gibi, gözlenen veri önerilen modele iyi uyum göstermektedir ($X^2/sd = 3,29$; $RMSEA = 0,06$; $p < .05$). Model 1 benimsenmiş ve benimsenen modele ilişkin parametre tahminleri Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Nihai Modeli (Standartlaştırılmış Katsayılar)

Modelde “doğrudan etkilere” bakıldığında, anneye bağlanma, yumuşakbaşlılık kişilik özelliğini ($\beta = .14, p < .01$), duygusal dengeliliği ($\beta = .02, p < .01$) ve özerk eylemde bulunmayı düşük düzeyde ve olumlu yönde ($\beta = .21, p < .01$); dışa dönüklüğü ($\beta = -.11, p < .01$), sorumluluğu ($\beta = -.04, p < .01$) ve deneyime açıklığı ($\beta = -.02, p < .01$) düşük düzeyde ve ters yönde etkilemektedir. Ayrıca özerk eylemde bulunma, yumuşak başlılık kişilik özelliğini ($\beta = .02, p < .01$) düşük düzeyde ve olumlu yönde etkilemekteyken; deneyime açıklık kişilik özelliğini ($\beta = -.02, p < .01$), dışa dönüklüğü ($\beta = -.06, p < .01$), sorumluluğu ($\beta = -.09, p < .01$) ve duygusal dengeliliği ($\beta = -.14, p < .01$) düşük düzeyde ve ters yönde etkilemektedir.

Dolaylı etkiler incelendiğinde, özerk eylemde bulunmanın anneye bağlanma ile kişilik özellikleri arasında aracılık rolü gözlenmektedir. “Dolaylı etkiler” incelenirken, beta (β) değerlerindeki azalma miktarının anlamlılık düzeyi Sobel testi (Kenny ve ark., 1998) kullanılarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasındaki dolaylı etkilere bakıldığında, anneye bağlanmanın sağlıklı olması kişinin özerk eylemde bulunma düzeyini artırmakta, bu durum ise kişilikte dışa dönüklüğü ($\beta = .15, p < .01$; Sobel test= 5,12), duygusal dengeliliği ($\beta = .07, p < .01$; Sobel test= 4,22) ve sorumluluğu ($\beta = .12, p < .01$; Sobel test= 4,08) artırmaktadır. Benzer biçimde anneye bağlanma daha sağlıklı hale geldikçe özerk eylemde bulunmayı artırmakta ve bu yüzden kişilikte yumuşakbaşlılık ($\beta = .23, p < .01$; Sobel test= 5,88) ve deneyime açıklık ($\beta = .23, p < .01$; Sobel test= 5,76) özellikleri de artmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın bulgularına genel olarak bakıldığında, hem anneye bağlanma hem de özerk eylemde bulunmanın kişilik özellikleri üzerinde ve özerk eylemde bulunmanın anneye bağlanma ile kişilik özellikleri arasında aracılık etkisinin olduğu ifade edilebilir.

Literatürde anababaya sağlıklı bağlanma ile eylemlilik arasında yüksek düzeyde ve pozitif yönde bir ilişki olduğunu gösteren bazı araştırmalar (Cote, 1997, 2002; Cote ve Schwartz, 2002; Atak, 2010) vardır. Bu çalışmalar genel olarak, anne ya da babaya sağlıklı bir bağlanmanın kişinin kendi başına davranmasını artırdığını göstermiştir. Bu çalışmada da benzer bir sonuç bulunmuştur. Örneğin, Kimmel ve Weiner’a göre (1985), genç yetişkinliğin gelişim görevlerinden biri kendi başına davranmaktır ve klinik bulgular ve görgül çalışmalar açık bir şekilde bu görevin başarılmasında anne ve babaların etkili olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, öz-saygı eylemliliğinin bir alt boyutu olarak ele alındığında, öz-saygının da anababaya bağlanmayla ilişkili olduğu görülmektedir. Örneğin, bazı araştırmacılar (Allen ve ark., 1998; Kuperminc ve ark., 1996; Calhoun ve Acocella, 1990; Coopersmith, 1974) benlik saygısı gelişiminde en önemli etkenin aile olduğunu vurgulamaktadır. Özyeterlilik ve yaşam amaçlarına sahip olmak eylemliliğinin bir alt boyutu olarak ele alındığında, Bandura (1995) yaşam amacı olan, iç denetim odağına sahip olan ve özyeterliliği yüksek olan bireylerin, anababalarına daha güvenli bağlandıklarını belirtmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse, literatür anneye bağlanma ile kişinin özerk eylemde bulunması arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır ve bu çalışmanın bulguları da bu ilişkiyi destekler niteliktedir.

Bu çalışmada özerk eylemde bulunmanın kişilik özellikleri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olduğu bulunmuştur. Literatürde özerk eylemde bulunma ile kişilik özellikleri ilişkisini doğrudan inceleyen bir araştırma olmamasına karşın, eylemliliğinin alt boyutları ile kişilik özellikleri ilişkisini inceleyen araştırmalar vardır. Örneğin, Chubb ve Fertman, (1997) benlik saygısı düşük olan kişilerin kendilerine güvenemedikleri için sorumluluk almaktan çekindiklerini, yapmaları gereken işlerden bir biçimde uzaklaştıklarını bulmuşlardır. Bu çalışmada, özerk eylemde bulunmanın duygusal açıdan dengeli olma eğilimini azalttığı

bulunmuştur. Kişiliğin duygusal dengelik boyutu, kaygılı, endişeli, sınırlı, güvensiz olma ve sürekli kendisi ile uğraşma özellikleri ile temsil edilmektedir (McCrea ve Costa, 2003). Ayrıca, özerk eylemde bulunmanın alt boyutlarından olan özsaygının düşük olmasının literatürde, yalnızlık, kaygı, yaşamdan hoşnut olmama, kolay öfkelenme, depresyon, intihar, suç işleme ve madde bağımlılığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Bush ve ark., 1995). Ek olarak, bu araştırmada özerk eylemde bulunmanın, kişinin deneyimlere açık olmasını azalttığı bulunmuştur ve bu bulgu literatürle çelişiyor görünmektedir. Bu durumun en olası nedeni olarak kültür ele alınabilir. Kendi başına davranma, en genel anlamıyla bir bireyin kendi gelişiminde aktif olarak rol almasını, kendi seçimlerini yapmasını ve bu seçimlerin sonuçlarını kabul etmesini içeren bir kavramdır (Emirbayer ve Mische, 1998). Türk kültüründe ise, yakın iletişim, fiziksel temas, kişisel sınırların çok fazla dikkate alınmaması, kişilerarası ilişkilerin iç içe geçmiş olması ve aile, akrabalar, komşular ve sosyal gruplar arasında yakın bağların olması önemlidir (Kağıtçıbaşı, 1996). Türk toplumunun genelinde yaygın olan özelliğin karşılıklı bağımlılık olduğu ve kişilerarası ilişkilerin çok fazla iç içe geçtiği ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996). Bu bağlamda, özerk eylemde bulunmanın Türk toplumunda deneyimlere açık olmayı azaltması, beklendik bir durum gibi görünmektedir.

Bu çalışmada anneye bağlanmanın kişilik özellikleri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisinin olduğu bulunmuştur ve bu bulgu literatürle uyumlu görünmektedir. Literatürde anababaya bağlanmanın kişilikle olan ilişkisini inceleyen çok sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Örneğin McCrae ve Costa (2003) yumuşak başlılık özelliği ile erken çocukluk döneminde annenin sıcaklık ve şefkat içeren davranışları arasında olumlu ilişki bulmuştur. Ayrıca, anlayışlı ve kabul edici anne algısı, kişinin yumuşak başlı olmasını ve özgüveni yüksek, olumlu duygular yaşamaya eğilimli olan duygusal açıdan dengeli kişilik özelliğinde olma olasılığını arttırmaktadır. Ayrıca, anababalarından kabul/ilgi gören çocuklar, reddedilenlere oranla, kendileri hakkında daha iyi düşünmekte, kendilerini yetenekli hissetmekte, saldırganlıkla daha iyi baş edebilmekte, duygusal olarak dengeli olmakta, daha az bağımlı ve olumlu dünya görüşüne sahip olmaktadır (Kim ve Rohner, 2002; Rohner, 2004; Amato, 1986; Bishop ve Ingersoll, 1989; Brody ve Schafer, 1982). Ayrıca, araştırmalar sıcak ve destekleyici aile ortamından gelen ergenlerin sosyal açıdan daha dışadönük olduklarını göstermiştir (Rohner ve Rohner, 1980; Branje ve ark., 2007; Bretherton, 2000; Buri, 1991). Parental authority questionnaire. *Journal*). Bu çalışmada ayrıca, annenin ilgili ve kontrollü olmasının, kişinin dışadönük, sorumlu ve deneyime açık kişilik özelliğinde olma olasılığını azalttığı bulunmuştur. Yani, anneyi anlayışlı, kabul edici ve kontrolcü algılayan bireyler, utangaç, çekingen, uysal ve sessiz olma eğiliminde olup, düzensiz, kendini yeterince organize edememiş bireyler olmasının yanı sıra, esnek olmayıp, yaratıcılıklarının yüksek olma olasılığı düşüktür.

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulgularından yararlanılarak birkaç öneri sunmak olasıdır. Özerk eylemde bulunmanın yeni bir psikososyal değişken olmasından dolayı, bu kavramın farklı değişkenlerle olan ilişkisinin araştırılması literatüre önemli katkılar sağlayabilir. Babaya bağlanma, eylemlilik ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi de literatüre önemli katkılar sağlayabilir. Anababalar çocuk yetiştirirken özellikle çocuklarının yaşamının ilk beş yılında daha dikkatli olmalı; çocuğa ilgi göstermeli ve özerk davranışlarını desteklemelidir. Bu çalışmada katılımcıların sadece üniversite öğrenimi gören gençlerden oluşması önemli bir sınırlılıktır. Sonraki çalışmalar öğrencilerle öğrenci olmayan gençleri karşılaştırabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M.S. (1997). The personal origins of attachment theory. An interview with Mary Salter Ainsworth. Interview by Peter L. Rudnytsky. *Psychoanal Study Child*; 52: 386-405.
- Allen, J.P., Moore, C.M., Kuperminc, G. & Bell, K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Development*; 69: 1406-1419.
- Amato, P. R. (1986). Family resources and the development of child competence. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 47-56.
- Aslan, S. (2008). *Kişilik, huy ve psikopatoloji. RCHP*, 2, 1-2.
- Atak, H. (2010). Yetişkinliğe geçişte eylemlilik ve kimlik biçimlenmesi: bireyleşme sürecindeki iki gelişimsel kaynak. *Yayınlanmamış doktora tezi*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atak, H. (2013). On-maddeli kişilik ölçeği'nin Türk kültürü'ne uyarlanması. *Nöropsikiyatri Arşivi*. 50, 312-319.
- Atak, H. & Çok, F. (2007). Emerging adulthood and perceived adulthood in Turkey, 3rd Conference on Emerging Adulthood, Tucson, AZ, USA, 15-16 February 2007.
- Atak, H., Kapci, E. G. & Çok, F. (2013). Evaluation of the Turkish Version of the Multi-Measure Agentic Personality Scale. *Düşünen Adam*; 26(1): 36-45.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. & Nolen Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye giriş*. (A. Yavuz, Çev.). İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-Efficacy In Changing Societies*. (pp. 1-45). New York: Cambridge University Press.
- Berzonsky, M. D. (2003). The structure of identity: Commentary on Jane Kroger's view of identity status transition. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3 (3), 231-345.
- Bishop, S. ve Ingersoll, G. (1989). Effects of marital conflict and family structure on the self-concepts of pre-and early adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 18, 25-28.
- Broody, G. H. ve Schaefer, D. (1982). Contributions of parents and peers to children's moral socializations. *Developmental Review*, 2, 31-75.
- Bowlby, J. (1982). Attachment. *Attachment and loss*, 1. (3rd ed). New York: Basic Books.
- Branje, S. J. T., Lieshout, C.F. M. V., & Gerris J. R. M. (2007). Big five personality development in adolescence and adulthood. *European Journal Of Personality*. 21: 45-62.
- Bretherton, I. (2000). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. In Attachment Theory: Social, Developmental and Clinical Perspectives. S. Goldberg, R. Muir, J. Kerr, (Eds.). 45-84. Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Buri, J. (1991). Parental authority questionnaire. *Journal of Personality Assessment*, 57, 1, 110-119.
- Bush, S. I., Ballard, M. E., & Fromouw, W. (1995). Attributional style, depressive features and self-esteem: Adult children of alcoholic and nonalcoholic parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 177-185.
- Calhoun, J. F. & Acocella, J. R. (1990). *Psychology of adjustment and human relationships*. New York: McGraw- Hill Publishing Company.
- Chubb, N.H. & Fertman, C.I. (1997). Adolescent self-esteem and locus of control: A longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence*, Spring 97, 32, 125, 113-126.
- Coopersmith, S. (1974). *The Antecedents of Self-Esteem*. San Fransisco: W.H. Freeman and Company.

- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 668-678.
- Côté, J. E. (1997). An empirical test of the identity capital model. *Journal of Adolescence*, 20, 421-437.
- Côté, J. E. (2002). The role of identity capital in the transition to adulthood: The individualization thesis examined. *Journal of Youth Studies*, 5(2), 117-134.
- Côté, J. E., & Schwartz, S. J. (2002). Comparing psychological and sociological approaches to identity: Identity status, identity capital, and the individualization process. *Journal of Adolescence*, 25, 571-586.
- Diener, E., & Lucas, R. E. (1999). Personality and subjective well-being. In D. Kahneman, E. Diener, & N. Schwarz (Eds.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* (213-229). New York: Russell Sage.
- Emirbayer, M., & Mische, A. (1998). What is agency? *American Journal of Sociology*, 103, 962-1023.
- Francis, L. J., & Katz, Y. J. (2000). Internal consistency reliability and validity of the Hebrew translation of the Oxford Happiness Inventory. *Psychological Reports*, 87, 193-196.
- Furnham, A., & Cheng, H. (1999). Personality as predictor of mental health and happiness in the East and West. *Personality and Individual Differences*, 27, 395-403.
- Gerslma, C., Emmelkamp, P.M.G., & Arrindell, W.A. (2000). Anxiety, depression and perception of early parenting: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 10, 251-277.
- Gosling, S.D., Rentfrow, P.J. & Swann, W.B. Jr. (2003). A very brief measure of the big five personality domains. *J Res in Pers*, 37, 504-528.
- Grotevant, H., D. and Cooper, C. (1985). Patterns of interaction in family relationships and the development of identity formation in adolescence. *Child Development*, 56, 415-428.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-İlişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36-44.
- Kapçı, E. G. ve Küçüker, S. (2006). Anababaya bağlanma ölçeği: Türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 286-295.
- Kennedy, J. H. (1999). Romantic attachment style and ego identity, attributional style, and family of origin in first-year college students. *College Student Journal*. 33 (2), 171-181.
- Kenny, D.A., Kashy, D.A. & Bolger, N. (1998) Data analysis in social psychology. D Gilbert, S Fiske, G Lindzey (Ed). *The Handbook of Social Psychology* (Volume 1) (Sayfalar 233-65). 4. Baskı. Boston, MA McGraw-Hill.
- Kenny, E.M. & Gallagher, L.A. (2002). Instrumental and social/relational correlates of perceived maternal and paternal attachment in adolescence. *J Adolesc*, 25, 203-219.
- Khaleque, A. & Rohner, R P. (2002). Perceived parental acceptance rejection and psychological adjustment: A meta analysis of cross- cultural and intra cultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64, 54-64.
- Kim, K. & Rohner, R. P. (2002). Parental warmth, control, and involvement in schooling: Predicting academic achievement among Korean American adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33, 127-140.
- Kimmel, D.C. & Weiner, I.B. (1985). *Adolescence: A developmental transition*. USA: Joney Wiley Sons Inc.
- Kroger, J. (1998). Adolescence as a second separation-individuation process: Critical review of an object relations approach. In E. Skoe and A. von der Lippe (Eds.), *Personality Development in Adolescence: A Cross National Life-Span Perspective*. London: Routledge.

- Kuperminc, G.P., Allen, J.P. & Arthur, M.W. (1996). Autonomy, relatedness and male adolescent delinquency: toward a multi-dimensional view of social competence. *J Adolesc Res*, 11, 397- 420.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood*. New York: The Guilford Press; 48-63.
- McCrae, R.R. & Costa P.T.(1998). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *J Pers and Soc Psy*, 52, 81-90.
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L.B. (1979). A parental bonding instrument. *Journal of Medical Psychology*, 52:1-10.
- Reich, W. A. & Seigel, H. (2002). Attachmnet, ego identity development and exploratory interest in university students. *Journal of Social Psychology*, 5, 125-134.
- Rohner, R. P. (1975). *They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection*. New Haven, CT: HRAF Press.
- Rohner, R. P. (2004). The parental acceptance and rejection syndrome: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59, 830-840.
- Rohner, R.P.& Rohner, E.C.(1980). Ancetedens and consequences of parental rejection: A theory of emotional abuse. *Child Abuse & Neglect*, 4, 189-198.
- Schwartz, S. J. (2005). A new identity for identity research: Recommendations for expanding and refocusing the identity literature. *Journal of Adolescent Research*, 20, 293-308.
- Wilson, K., & Gullone, E. (1999). The relationship between personality and affect over the lifespan. *Personality and Individual Differences*, 27, 1141-1156.